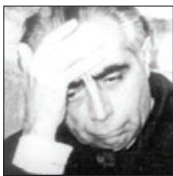

گزارش تاریخی

علی امینی ودانشگاه خیمه‌شب‌بازی شکست خورد ده!

جنبش دانشجویی بعد از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و سرکوب هر گونه فعالیت سیاسی در دهه ۱۳۳۰، در عمل تعطیل شده بود.

بااین حال، در اواخر این دهه، همزمان باوج گیری بحران اقتصادی و سیاسی، کشور هر روز شاهد تجمع های صنفی بود که قشر های مختلف در آن ها، به وضیعت موجود اعتراض می کردند. به گزارش مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، این موضوع باعث شد بخشی از دانشجویان که در سال های قبل از آن فعالیت سیاسی را کنار گذاشته بودند، دوباره تحرکات خود را آغاز کنند. در همین برهه زمانی، فشار های آمریکا به ایران برای اجرای به اصطلاح اصلاحات اقتصادی و اجتماعی، افزایش یافت؛ مسئلهای که در نهایت باعث شد محمد ضاپهلوی، علی امینی را به عنوان نخست وزیر انتخاب کند تا او مسئولیت اجرای بخشی از اصلاحات مد نظر آمریکا را به عهده بگیرد. تلاش برای ارتباط با مخالفان وضع موجود، یکی از اقداماتی بود که امینی در اولین هفته های انتخاب شدنش به عنوان نخست وزیر، انجام داد. بر این اساس، او سعی کرد با اعضای جبهه ملی، دانشجویان و روحانیون ارتباط برقرار کند و خود را حامی اصلاحات نشان دهد. امینی چند هفته بعد از انتخاب شدن به عنوان نخست وزیر، در موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی که بخش قابل توجهی از دانشجویان آن نزدیک به جبهه ملی بودند، حاضر شد و سعی کرد با آن ها ارتباط صمیمانه ای برقرار کند. در این جلسه، هر چند امینی سعی کرد با صحبت از دموکراسی و تأکید بر اجازه دادن به فعالیت های آزاد دانشجویی، نظر جوانان حاضر در جلسه را جلب کند، اما دانشجویان حضور او را در این جمع متعنت شمرند و به نقشی که در عقد قرارداد کنسر سیوم در دولت زاهدی داشت، اعتراض کردند. در واقع دانشجویان به امینی به عنوان فردی که منابع نفتی را در اختیار بیگانگان قرار داده بود، می نگریستند.

حمله مزدوران

در ماه های منتهی به پیروزی انقلاب، اقدامات انقلابی دانشجویان دانشگاه پزشکی مشهد که کادر بیمارستان های شهر را نیز تشکیل می دادند، خشم رژیم پهلوی را برانگیخته بود. صبح روز پنج شنبه ۲۳ آذر ۱۳۵۷ عده ای از مزدوران رژیم که تصاویر شاه را در دست داشتند، با سنگ و چماق و اسلحه به بیمارستان امام رضا علیه السلام حمله و شدند و حاضرین را به رگبار بستند. مقاومت پزشکان، پرستاران و دانشجویان موجب خروج موقت آن ها از بیمارستان شد. اما بلافاصله، سرباز های رژیم با اسلحه های کالیبر ۵۰ به بیمارستان تیراندازی کردند.

جانیات عجیب

ر هبر انقلاب ماجرای حمله رژیم پهلوی به بیمارستان امام رضا علیه السلام مشهد را این گونه نقل می کنند: «یک عده چماقدار که شهربانی مشهد به شان پول داده بود بایک وانت نیشان به بیمارستان امام رضا علیه السلام آمده بودند تا به آن جا حمله کنند. دانشجوی ها و کتر های این بیمارستان هم آن وقت ها خیلی فعال بودند. اعلامیه پخش می کردند و در گیر مسائل مبارزه بودند. چماقدار ها از خیابان «بهار» وارد بیمارستان امام رضا علیه السلام شدند. ریختند توی بخش کودکان بیمارستان و جانبای های عجیبی کردند. سرم ها را از دست بچه ها کشیدند؛ بچه ای را پرت کردندو کشتند و ...»

تدبیر بزرگ

ر هبر انقلاب نحوه اطلاعشان از ماجرای حمله عوامل رژیم به بیمارستان امام رضا علیه السلام را این گونه نقل می کنند: «ما در مجلس روضه بودیم و من را پای تلفن خواستند، دیدم چند نفر دارند با کمال دستپاچگی می گویند حمله کر دند، زدند، کشتند و به داد رسید. من رو کردم به علما و گفتم که رفتن ما به بیمارستان به احتمال زیاد مانع از ادامه تهاجم می شود و من قطعاً خواهم رفت و آقای طبسی هم قطعاً خواهند آمد. اگر آقایان هم بیابید خیلی بهتر خواهد شد و اگر هم نیابید ما به هر حال می رویم. لحن توأم با عزم و تصمیمی که ما داشتیم موجب شد که چند نفر از علمی معروف از جمله حاج میرزا جواد آقای تهران ی و آقای مروارید و بعضی دیگر گفتند می آیم. حرکت کردیم به سمت بیمارستان و تصمیم گرفتیم پیاده هم می رویم.»

قدم های پولادین

حرکت آیت ... خامنه ای به همراه علمای مشهد به منظور جلوگیری از تهاجم عوامل رژیم پهلوی به بیمارستان امام رضا علیه السلام موجب همراهی جمعیت زیادی از مردم شد. رهبر انقلاب ماجرا را این گونه روایت می کنند: «از دور دیدیم که سرباز های مسلح، راه ورود به بیمارستان را سد کرده اند. جمعیت یک مقداری احساس اضطراب می کرد. آهسته به اطرفیان

گروه اندیشه – شرایط نامناسب اقتصادی، معمولاً فرصتی برای شیوع شایعات است؛ شایعاتی که گاه بر بستر دروغ های بزرگ تاریخی شکل می گیرد و در دامن زدن به بحران ذهنی جامعه، نقشی اساسی ایفا می کند. به دیگر سخن، این رویه، راهی برای آسیب پذیرتر کردن یک ملت و تلاش برای شکستن پایداری آن هاست. با گذشت بیش از چهار دهه از سقوط رژیم پهلوی، مدعیانی که مترصد فرصتی برای بازگرداندن جایگاه پیشین خود هستند، از گرفتاری مردم و نیز، ضعف جدی حافظه تاریخی ایرانیان سوءاستفاده می کنند و روایت هایی را در افواه عمومی می اندازند که پایه و اساسی ندارد. اگر گوش شنوایی برای شنیدن حقایق تاریخی پیدا شود، دلایلی که می توان برای ابطال این ادعاهای سخیف ارائه کرد، بسیار است. یکی از این ادعاها که معمولاً برخی افراد قاعد اطلاعات از آن ها برای گرم کردن مجلس وتبديل شدن به نَقل آن، استفاده می کنند، ماجرای ادعای امیرعباس هویدا، نخست وزیر معدوم شاه است؛ ادعایی که بر مبنای آن، او در جلسه محاکمه خود، خودکار بیکی از جیب درآورد و گفت که قیمت آن در دوران ۱۳ ساله نخست وزیری او، تغییری نکرده است! صرف نظر از صحت و سقم وقوع چنین صحنه ای در دادگاه هویدا، توجه به دو نکته تاریخی، به روایت آمار و ارقام نیز، خاطرات درباریان، خالی از لطف نیست و صوری خواننده در مطالعه، می تواند زمینه ساز روشنگری بیشتر باشد:

نکته اول: دوران نخست وزیری هویدا، طولانی ترین دوران نخست وزیری در تاریخ معاصر ایران است. او از سال ۱۳۴۳ تا سال ۱۳۵۶، نخست وزیر شاه بود. این دوره را به لحاظ شرایط اقتصادی، باید به دو بخش عمده تقسیم کنیم؛ بخش نخست که مربوط به سال های پیش از ۱۳۴۸ است؛ زمانی که درآمدهای نفتی کشور، هنوز جهش افسانه ای اوایل دهه ۱۳۵۰ را پیدا نکرده بود و بودجه عمومی، به صورت انقباضی بسته می شد و بر همین اساس، تورم بیش از زمان های دیگر قابل مهار بود. در این برهه زمانی، جهش قیمت ها نسبت به دوره بعد، کمتر است، اما متوقف نمی شود. دوره دوم نخست وزیری او این منظر، مربوط به پس از جهش قیمت نفت و سرازیر شدن پول حاصل از فروش آن، به کشور است. این برهه زمانی، با بلندپروازی های شاه در زمینه خرید تسلیحات و بریز و پیاش های دربار در زمینه برنامه هایی با ماهیت مشروعیت بخشیدن به سلطنت، مانند برگزاری جشن های ۲۵۰۰ ساله و ... همزمان می شود و نیز، با رشد سرسام آور قیمت ها، به ویژه از نیمه دهه ۱۳۵۰ به بعد. در این بازه زمانی که حدود هشت سال طول می کشد و بیشتر دوران نخست وزیری هویدا را در بر می گیرد، شرایط اقتصادی کشور به نحو روزافزونی دچار انحطاط می شود؛ این وضع در شرایطی روی می دهد که کشور به لحاظ درآمدهای نفتی در اوج رفاه قرار

افسانه گران نشدن خودکار «بیک»!

آیا ادعای ثبات اقتصادی در دوره پهلوی دوم واقعیت دارد؟

دار؛ تورم از مرز ۲۰ درصد عبور می کند و قیمت مسکن، طی دو سال، فقط در تهران، ۳۰۰ درصد افزایش می یابد. گزارش های محمدعلی همایون کاتوزیان، در کتاب «اقتصاد سیاسی ایران» که منطبق با آمار وار قام بانک مرکزی ایران در دوره مذکور است، نشان می دهد که در همین دوره، بازدهی کشاورزی بارشده درصدی، به صفر می رسد و بازار کشور از میوه ها و محصولات غذایی وارداتی لبریز می شود. در همین حال، کشاورزانی که در چند کیلومتری شهر ها مشغول زراعت و باغداری هستند، نمی توانند با قیمت محصولاتی که از هزاران کیلومتر آن طرف تر وارد ایران شده است، رقابت کنند. در سال ۱۳۵۵، کار به جایی می رسد که دولت برای کنترل اعتراضات، به تشکیل «ستاد مبارزه با گرانی»، به سرپرستی فریدون مهدوی مبادرت می ورزد؛ اما با این اقدامات راه به جایی نمی برد و در آستانه پیروزی انقلاب اسلامی، با وجود دلاربانان نفقی و سرازیر شدن هر نوع امکانات از سوی دولت های غربی و به ویژه آمریکا به کشور، تورم از رقم ۲۵ درصد می گذرد و هویدا، زمانی کابینه را به آموارگارتجویل می دهد که افزایش قیمت ها، به یک بحران جدی تبدیل شده است.

نکته دوم: صرف نظر از آمار و ارقامی که توسط بانک مرکزی در دهه ۱۳۵۰ منتشر شده است و به برخی از آن ها در قسمت اول اشاره کردیم، صدها گزارش موجود در روزنامه ها و نیز، خاطرات نزدیکان به دربار، مؤید این قضیه است که ثبات قیمت ها در دوره هویدا، فقط یک مزاح ساده لوحانه محسوب می شود. روزنامه اطلاعات در تیتربزرگ روز شنبه، ۳۰ بهمن ۱۳۵۰، با درج خبر

روایتی از حماسه ۲۳ آذر مشهد

بیمارستان امام رضا (ع) گلگون از خون شهدا

وساطت حکیمانه

در زمانی که آیت... خامنه ای به همراه تعدادی از علما و مردم مشهد در بیمارستان امام رضا علیه السلام متحصن شده بودند، یکی از روحانیون هوادار رژیم وارد بیمارستان شد و احتمال این وجود داشت که افراد متحصن بخواهند آسپبی به او برسانند. آیت... خامنه ای که می دانستند با آسیب رسیدن به این فرد، رسیدگی به خواسته های مردم و هدف تحصن منحرف خواهد شد، خیلی زود به میان جمعیت رفتند و برای این که همه ایشان را ببینند روی سقف یک ماشین نشستند و بلند گورا به دست گرفتند. جمعیت زیادی اطراف ماشین

علیه السلام به منظور جلوگیری از تهاجم عوامل رژیم، جمعی از مهاجمین که در بیمارستان باقی مانده بودند شعار «جاوید شاه» سر داده و جمعیت حاضر هم با شعار های انقلابی جواب آن ها را دادند. در جلسه ای با حضور چندتن از کادر بیمارستان و سران جمعیت، آیت... خامنه ای پیشنهادی دادند که سال ها بعد آن ماجرا را این گونه نقل می کنند: «من پیشنهاد کردم که ما این جا متحصن بشویم و برای این که مطلب هیچ گونه تزلزل ی پیدا نکند، بلافاصله یک کاغذ آوردم و نوشتم که ما در این جا خواهیم بود تا این کارها انجام بگیرد.» برکناری میرهادی (فرماندار نظامی مشهد) و محاکمه عوامل حمله به بیمارستان از اصلی ترین خواسته های متحصنین بود.

بازیگران تاریخ

هژیر؛ انگلوفیل ناکام

عبدالحسین هژیر یکی از سیاستمداران دوران معاصر است که نظرات و دیدگاه های مختلفی درباره او وجود دارد. در وابستگی وی به دربار،

تردیدی نیست؛ چرا که در دوره رضاشاه، مامور رسیدگی به دارایی های او در خارج شد و در دوره محمدرضا پهلوی، به مقام نخست وزیری و وزارت دربار رسید. هژیر در سال ۱۲۸۱ ه.ش در تهران متولد شد. اولین شغل او، بعد از پایان تحصیلات، استخدام در وزارت خارجه به عنوان مترجم زبان های روسی و فرانسه بود. هژیر در دوره پهلوی دوم توانست خود را به دربار نزدیک کند. این رویکرد، البته با حمایت انگلیسی ها به نتیجه رسید. در آذرماه ۱۳۲۶، پس از سقوط دولت قوام، یکی از دلایل این سقوط را مخالفت و کارشکنی های وزیر دارایی کابینه وی، یعنی هژیر می دانستند. ارتباط نزدیک هژیر با اشرف پهلوی باعث شده بود که اشرف، محمدرضا پهلوی را به نخست وزیری هژیر مجاب کند. هژیر با سفارت انگلستان ارتباط داشت؛ به خصوص با خانم لمبتون، وابسته سفارت انگلیس در ایران. از آن جا که لمبتون در سیاست ایران بسیار تأثیرگذار بود، باعث ترقی و رشد هژیر شد. شاید از همین روست که از همان آغاز نخست وزیری وی، آیت... کاشانی مخالف سرسخت هژیر بود. زمانی که بحث نخست وزیری هژیر مطرح شد، آیت... کاشانی و به تبع ایشان، جمعیت فدائیان اسلام، با این تصمیم به شدت مخالفت کردند؛ زیرا افزون بر ارتباط وی با انگلیس ها، هژیر را فردی لامذهبی می دانستند و هیچ گاه به نخست وزیری او روی موافق نشان ندادند. این مخالفت ها، در کنار عوامل دیگر، باعث استعفا ی هژیر از نخست وزیری شد؛ اما بلافاصله، شاه او را به مقام وزارت دربار منصوب کرد. چندماه پس از این انتصاب، یعنی در ۱۳۲۸، هژیر، هنگام خروج از یک مجلس در مسجد سپهسالار، توسط سید حسین امامی، عضو فدائیان اسلام، اعدام انقلابی شد. هژیر شخصیتی پیچیده داشت. این پیچیدگی به علت تصمیمات و عملکردش بود.

جمع شده بودند. آقا با این تعبیر گفتند: «من می دانم که شما مرا دوست دارید و می دانید که من هم شما را خیلی دوست دارم. من می خواهم خواهش کنم که بگذارید این آقا برود.» بالاخره با وساطت و تدبیر آیت... خامنه ای به آن فرد آسیبی نرسید و او را از بیمارستان خارج کردند.

پوکه های یادگاری

خبر تحصن آیت... خامنه ای و علما و مردم مشهد در بیمارستان امام رضا علیه السلام در محکومیت رژیم پهلوی به سرعت در مشهد و کل کشور پخش شد. آیت... خامنه ای خاطره رسانه ای کردن تیراندازی عوامل رژیم به مردم با اسلحه های کالیبر ۵۰ را این گونه نقل می کنند: «خبر نگار های خارجی که آمده بودند، من این پوکه ها را نشان می دادم؛ می گفتم که این یادگاری های ماست؛ ببرد به دنیا نشان بدهد که با ما چگونه رفتار می کنند.»

درگیری خونین

حمایت امام خمینی رحمه... علیه از تحصن علما و مردم مشهد در بیمارستان امام رضا علیه السلام روح تازه ای در این حرکت انقلابی دمید. مردمی که خارج از بیمارستان بودند در حرم مطهر جمع شدند و پس از سخنرانی شهید هاشمی نژاد به سمت منزل آیت... سیدعباد... شیرازی حرکت کردند. مأموران پهلوی تعدادی تانک به سمت منزل آیت... شیرازی فرستادند. مقاومت انقلابیون موجب درگیری خونین در عوامل رژیم و کشتار جمعی از مردم مشهد شد. در پی این فاجعه، آیت... شیرازی به ارتشبد از هاری (نخست وزیر وقت) پیام صریحی فرستادند: «اگر میرهادی (فرماندار نظامی مشهد) را زنده می خواهید، او باید ظرف ۴۸ ساعت مشهد را ترک کند. وگرنه جنازه او را به تهران می فرستیم.» دوروز پس از این تلگراف، میرهادی از مشهد فرار کرد و به تهران رفت.

پایان تحصن

با محقق شدن اصلی ترین درخواست متحصنین بیمارستان امام رضا علیه السلام یعنی برکناری فرماندار نظامی مشهد، تحصن به پایان رسید. «اختلال در خدمات مذهبی سطح شهر به دلیل اجتماع علما در یک نقطه»، «اختلال در درمان بیماران به علت تدوام تحصن پزشکان» و «توصیه علما» از دیگر دلایل تأثیرگذار بر اتمام تحصن بود. سه شنبه ۵ دی که به عنوان روز پایان تحصن اعلام شده بود، آیت... خامنه ای و شهید هاشمی نژاد در اجتماع عظیم مردم سخنرانی کردند. اجتماعی که خبرگزاری فرانسه تعداد آن را ۶۰ هزار نفر اعلام کرده بود. شهید هاشمی نژاد ضمن قرائت قطعنامه پایانی تحصن، از مردم انقلابی در خواست کرد تا سرنگونی رژیم شاه این همبستگی ادامه داشته باشد. تحصن بیمارستان امام رضا علیه السلام را می توان یکی از چندین تحصن بزرگ و موفق انقلابیون در سراسر کشور به شمار آورد.

موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی – دفتر مشهد